

แนวคิดความเป็นเมืองและมิติทางเศรษฐกิจ

Concept of urbanization and economic aspect

นิภาพรรณ เจนสันติกุล¹
Nipapan Jensantikul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอทฤษฎีและความหมายของเมือง ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาผลงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นเมืองในมิติทางเศรษฐกิจช่วงหนึ่งทศวรรษ โดยมีประเด็นการศึกษา คือ ความเป็นเมืองในมิติทางเศรษฐกิจ ระหว่าง พ.ศ. 2541-2550 ที่มีคำสำคัญ คือ "ความเป็นเมือง"

ผลการศึกษา พบว่า มีรายงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นเมืองในมิติทางเศรษฐกิจจำนวน 7 เล่ม ระบุตัวแปรการเติบโตของเมืองและเศรษฐกิจ คือ การคมนาคมขนส่ง และโครงสร้างแนวคิดการพัฒนาที่เน้นไปที่การเจริญเติบโตในลักษณะ "การเป็นเมืองโตเดี่ยว" ดังนั้น การวางแผนเมืองจึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการพิจารณาถึงการจัดระบบของเมือง และทำให้พื้นที่สีเขียวคงอยู่ รวมถึงลด "ความไม่เท่าเทียมกันเชิงพื้นที่"

คำสำคัญ : ความเป็นเมือง เศรษฐกิจ

Abstract

This article presents theories about the meaning of cities. It analyzes research covering a decade of urban economics. The focus is oneconomic issues in the period 1998-2007. The keyword is "Urbanization".

The study shows that the seven selected researches on cities and economic growth were concerned with transportation and a conceptual framework focusing on primate cities. City planning is an important issue, especially the concept of green cities and "areas of inequality".

Keywords : Urbanization, Economy

¹ อาจารย์ประจำโปรแกรมบริหารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทนำ

ปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "เมือง" นั้นได้เกิดขึ้นมานานแล้ว ตลอดระยะเวลาเท่าที่ได้มีการบันทึกประวัติศาสตร์ในภาษาลาติน คำว่า urb มีความหมายเกี่ยวข้องกับ orbis ซึ่งมีความหมายว่า วงกลม (circle) ซึ่งเหมือนกับคำว่า town ในภาษาอังกฤษ หรือในภาษาสลาฟ (Slavic) คำว่า gorod ซึ่งมีความหมายถึง สนาม (yard) และวงกลม (girdle) สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องหมายที่ใช้สัญลักษณ์พื้นฐานของปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "เมือง" ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่ถูกล้อมรอบรั้วหรือกำแพงเป็นพื้นที่ในเขตที่มีที่แยกตัวจากพื้นที่ชนบท และมีแบบแผนของการจัดองค์กรภายในที่แน่นอน (กฤษ เพิ่มทันจิตต์. 2536 : 17 : อ้างอิงจาก Brian J.L.Berry and Frank E. Horton. 1970)

เมือง ยังหมายถึง การตั้งถิ่นฐานขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างถาวร (อาคาร บ้านเรือน) มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการสาธารณูปโภค (เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์) เมืองเป็นที่อยู่อาศัยของประชากรจำนวนมาก มีความหนาแน่นอยู่ในระดับสูง ประชากรของเมืองจะประกอบด้วยคนต่างหน้าที่ ต่างวัย ต่างสถานภาพ และโดยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม เมืองจะมีระบบการบริหารและการปกครองเป็นของตนเอง และเมื่อความเจริญจากเทคโนโลยี การเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง ตลอดจนการได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ ย่อมมีผลทำให้เมือง เกิดภาวะที่เรียกว่า "ความเป็นเมือง" ความเป็นเมืองดังกล่าวมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในทางบวกและทางลบ หากกล่าวถึงปัจจัยที่แสดงถึงความเป็นเมือง โดยทั่วไปแล้วจะมีขนาดและความหนาแน่นประชากรมาก อันเนื่องมาจากการเพิ่มของประชากร ตามธรรมชาติ (จิตตินี จันทรจนา. 2541 : 8 : อ้างอิงจาก Jones. 1983) ปัจจัยอื่น ๆ อีกที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง ได้แก่ การขยายเขตเมือง (Area Annexation) ซึ่งเป็นการขยายเขตเมืองเข้าไปสู่เขตชนบทบางส่วน รวมถึงการขยายเมืองตามแนวเส้นทางหลักของการคมนาคม (จิตตินี จันทรจนา. 2541 : 8 : อ้างอิงจาก กองประสานการพัฒนาเมือง. 2538)

สำหรับประเทศเดนมาร์ก ฟินแลนด์ เมือง คือ ถิ่นที่อยู่ของประชากรตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป กรีซและเมืองบางแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกา 2,000 คน เม็กซิโก 2,500 คน เบลเยียม 5,000 คน สเปน 10,000 คนขึ้นไป เมือง เป็นแหล่งรวมทางกายภาพของอาคาร ถนน เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ มีขนาดและประชากรที่แน่นอน เป็นแหล่งรวมอารยธรรม ศิลปะและเทคนิควิธีการ (บุญนาค ตีวกุล. 2546 : 11) ซึ่งจำนวนประชากร ความหนาแน่นประชากรเป็นเกณฑ์ในการกำหนดนิยามของเมือง หากพิจารณาในแง่ของ

ความเจริญเติบโตของเมือง พบว่า กระบวนการของโครงสร้างทางสังคมก่อให้เกิดระบบพลวัตที่เรียกว่า เมือง การพัฒนาทางอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า "กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจแบบพึ่งพากัน" โดยตัวแปรด้านเศรษฐกิจพิจารณาได้จากร้อยละของประชากรที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมและร้อยละของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมที่มาจากภาคเกษตรกรรม (จิตตินี จันทรจนา. 2541 : 23)

ความเป็นเมืองดังกล่าวได้ส่งผลกระทบในแง่ลบ คือ สภาวะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมแต่ละพื้นที่ที่มีค่อนข้างสูง ขีดจำกัดในการบริหารและการเมือง การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาพื้นที่ไม่ได้สัดส่วน สภาพทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมหรือลดคุณค่าลง ความแตกต่างระหว่างรายได้ ฐานะทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตประชากรที่มีมากขึ้น รวมถึงปัญหาพฤติกรรมทางสังคมต่าง ๆ (เติมศักดิ์ สุขวิบูลย์. 2542 : 1) บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีและความหมายของเมือง ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหารายงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นเมืองในมิติ ทางเศรษฐกิจในหนึ่งทศวรรษ โดยมีประเด็นการศึกษา คือ ความเป็นเมืองในมิติทางเศรษฐกิจ ระหว่าง พ.ศ. 2541-2550

ทฤษฎีและการขยายตัวของเมือง : ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

ความเป็นเมือง เป็นกระบวนการทางนิเวศวิทยาอย่างหนึ่งที่มีรูปแบบการใช้ที่ดินและการขยายตัวของเมืองแตกต่างกันออกไป รูปแบบของกระบวนการทางนิเวศวิทยาที่นิยมนำมาใช้อธิบายการขยายตัวของเมือง มีทฤษฎีหลัก 3 ทฤษฎี ดังนี้ (วันดี ธาดาเสวี. 2548 : 14-15 ; อ้างอิงจาก Wilson and Schulz. 1978 : 42-47)

1. ทฤษฎีรูปดาว (Star Theory) เสนอโดย Richard M. Hurd อธิบายว่าการขยายตัวของเมืองนั้นเกิดมาจากบริเวณศูนย์กลางของเมืองที่รวมเส้นทางคมนาคมหลักของเมือง อิทธิพลของเส้นทางคมนาคมจะมีผลทำให้เมืองขยายตัวออกไปตามเส้นทางรถยนต์ รถใต้ดิน และรถไฟ ประชาชนส่วนใหญ่จะนิยมอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่นบริเวณใกล้เคียงกับเส้นทางคมนาคมดังกล่าวที่สามารถเดินทางไปถึงได้สะดวก ต่อมาภายในเมืองได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมดีขึ้น ประชาชนภายในเมืองใช้รถยนต์กันมากขึ้น พื้นที่ว่างที่อยู่ระหว่างเส้นทางคมนาคมก็จะมีประชาชนเข้าไปอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่นมากขึ้น พื้นที่ว่างดังกล่าวก็เชื่อมต่อกันเป็นพื้นที่เดียวกัน

2. ทฤษฎีวงแหวน (Concentric Zone Theory) โดย Ernest W. Burgess อธิบายว่าการขยายตัวของเมืองจะมีลักษณะเป็นรูปวงแหวนเป็นรัศมีวงกลมต่อเนื่องจากเขตศูนย์กลาง และแบ่งพื้นที่ของเมืองออกเป็น 5 เขต ดังนี้

2.1 เขตที่ 1 เป็นเขตศูนย์กลางธุรกิจ (The Central Business District : C.B.D) ประกอบด้วยร้านค้า ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงแรม ธนาคาร และสำนักงานทางเศรษฐกิจ การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น เป็นเขตที่มีคนหนาแน่นเวลากลางวัน เพื่อทำธุรกิจและงานตามหน่วยงานต่าง ๆ มีคนจำนวนน้อยที่ตั่งบ้านเรือนอยู่อย่างถาวร เพราะส่วนใหญ่จะเดินทางไปพักอยู่ที่เขตรอบนอก

2.2 เขตที่ 2 เป็นเขตศูนย์กลางการขนส่ง (The zone in transition) บางครั้งอาจเรียกว่าเป็นเขตการขายส่งและอุตสาหกรรมเบา (Wholesale and light manufacturing zone) รวมทั้งเป็นย่านโรงงานอุตสาหกรรมเก่า ๆ เป็นเขตที่มีปัญหาสังคมจำนวนมาก เช่น มีอัตราการก่ออาชญากรรมสูง เป็นบริเวณของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำอพยพมาจากชนบท พักอาศัยอยู่ในบ้านราคาถูกและทรุดโทรมใกล้ ๆ โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงาน แต่เมื่อคนกลุ่มนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ก็จะย้ายออกไปอยู่ในที่แห่งใหม่ กรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินในเขตนี้จะเป็นของชนชั้นสูงที่ดำเนินกิจการในลักษณะของการให้ผู้อื่นเช่า ผู้พักอาศัยในเขตนี้จำนวนน้อยที่มีที่ดินเป็นของตนเอง

2.3 เขตที่ 3 เป็นเขตที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงาน (The zone of workingmen's homes) ที่ย้ายออกมาจากเขตศูนย์กลางขนส่ง สภาพที่อยู่อาศัยของในเขตนี้จะมีสภาพดีกว่าคนที่อาศัยอยู่ในเขตศูนย์กลางการขนส่ง บ้านเรือนจะปลูกอยู่ในเขตศูนย์กลางขนส่ง บ้านเรือนจะปลูกอยู่ในระยะห่างกันไม่ชิดติดกันเหมือนสลัม และเมื่อครอบครัวใดมีฐานะดีขึ้นก็จะย้ายออกไปอยู่ในเขตชนชั้นกลางต่อไป

2.4 เขตที่ 4 เป็นเขตชนชั้นกลาง (The middle class zone) มีที่พักอาศัยประเภทห้องชุด โรงแรม บ้านเดี่ยวสำหรับครอบครัวเดี่ยว ผู้พักอาศัยอยู่ในเขตนี้ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง เจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก ผู้ประกอบวิชาชีพอิสระ พ่อค้า และรวมถึงชนชั้นผู้บริหารระดับกลาง

2.5 เขตที่ 5 เป็นเขตที่พักอาศัยชานเมือง (The commuters' zone) มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกในการเดินทางเข้าไปทำงานหรือประกอบธุรกิจในเมือง เขตนี้จะมีทั้งชนชั้นกลางค่อนข้างสูง และชนชั้นสูง ที่เดินทางด้วยรถประจำทางและรถส่วนตัวเข้าไปทำงานเมือง และกลับออกมาพักอาศัยในเขตนี้

3. ทฤษฎีเลี้ยววงกลม (Sector Theory) เสนอโดย Homer Hoyt (1939) อธิบายว่า รูปแบบของการขยายตัวของเมืองจะเหมือนกับเลี้ยววงกลมหรือรูปขนมพาย (Pie-shaped) และในแต่ละเมืองจะพบว่า การขยายตัวของเมืองออกไปยังพื้นที่ด้านนอกจะเป็นรูปเลี้ยววงกลมหนึ่งวงกลม หรือมากกว่าหนึ่งเลี้ยววงกลมและการขยายตัวของเมืองจะมีลักษณะดังนี้

3.1 การขยายตัวของเมืองจะขยายออกไปตามเส้นทางการคมนาคมขนส่ง ที่เชื่อมโยงไปยังศูนย์กลางทางการค้าและที่อยู่อาศัยบริเวณอื่น ๆ

3.2 การขยายตัวของเมืองจะขยายออกไปตามพื้นที่สูงและแม่น้ำลำคลองในเขตพัฒนาอุตสาหกรรม

3.3 การขยายตัวของเมืองจะขยายออกไปตามที่อยู่อาศัยของชุมชนชั้นสูงขอบเขตที่สังคมห้องพักอาศัยราคาสูงมักจะเกิดขึ้นในบริเวณย่านธุรกิจใกล้ ๆ กับเขตที่อยู่อาศัยเก่า เขตที่อยู่อาศัยเก่าเช่าราคาสูง จะตั้งอยู่ติดกับเขตที่อยู่อาศัยเก่าเช่าราคาปานกลาง

สรุปได้ว่าสามทฤษฎีข้างต้น อธิบายให้เห็นถึงสาระสำคัญของการใช้พื้นที่ เขตเมือง และการเติบโตของเมือง โดยการแบ่งเขตพื้นที่ตามคุณสมบัติของประชากรบนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่มีการขยายตัวของเมืองตามเส้นทางคมนาคม พื้นที่สูงและแม่น้ำลำคลองในเขตพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นกลางค่อนข้างสูงและชนชั้นสูงที่พักอาศัยเขตชานเมืองกับกลุ่มผู้ใช้แรงงานและผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลางที่อพยพมาจากชนบทพักอาศัยอยู่ในบ้านราคาถูกและทรุดโทรมใกล้ๆ โรงงานอุตสาหกรรม

มิติเศรษฐกิจของเมือง

การเติบโตของเมือง เป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากการพัฒนาเมืองจำเป็นต้องพิจารณาถึงขอบเขตการเติบโตและการขยายตัวของเมือง สถานการณ์เกี่ยวกับความเป็นเมืองของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนระหว่าง พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2543 เพราะมีการปฏิรูปการปกครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่สำคัญ คือ ทฤษฎีขั้วเติบโต (Growth Pole) ของ Francois Perroux และภายหลังพัฒนาเป็นทฤษฎีศูนย์กลาง (Growth Center Theory) ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการลงทุนและการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่จุดศูนย์กลางสำคัญ ๆ เพียงหนึ่งหรือไม่กี่แห่ง โดยเชื่อว่าความเจริญจะกระจายไปสู่ส่วนอื่น ๆ โดยเฉพาะชนบทและการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นอุตสาหกรรมเป็นหลัก

ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้าเมือง ไม่ว่าจะเป็นการอพยพของประชากรทั่วประเทศสู่เมืองต่าง ๆ หรือการอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ หรือการที่ประชากรเข้าไปอยู่อย่างแออัดในบริเวณรอบ ๆ มหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางใหญ่ (ดวงจันทร์ อาภาณุวัชรุทธิ์ เจริญเมือง. 2545 : 145)

หากพิจารณาถึงเศรษฐกิจของเมือง พบว่า ความไม่มั่นคง ไม่มีการจ้างงาน ไม่มีการลงทุน ไม่มีการหมุนเวียนของกระแสเงิน เมืองนั้นก็จะเริ่มมีคนอพยพออก เพราะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างสิ้นหวัง เมืองใหญ่ในยุโรปในช่วงหนึ่งต่างประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ เมื่อเกิดกระแส Suburbanization มีการอพยพออกจากเมือง ไม่เฉพาะแต่ประชากรแต่รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ที่เห็นว่าพื้นที่ชานเมืองเหมาะสมต่อประชากรแต่รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ที่เห็นว่าพื้นที่ชานเมืองเหมาะสมต่อการลงทุนมากกว่า เพราะเมืองใหญ่ในสังคมตะวันตกมักจะเก็บภาษีในอัตราสูง ที่ดินราคาแพง และมีกฎระเบียบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด จึงทำให้ธุรกิจจำนวนหนึ่งอพยพไปอยู่ชานเมือง และทำให้เศรษฐกิจของเมืองใหญ่จำนวนหนึ่งไม่มั่นคง (ดวงจันทร์ อาภาณุวัชรุทธิ์ เจริญเมือง. 2545 : 201) นอกจากนี้เมื่อผู้เขียนได้ทำการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับ "เมือง" ด้านเศรษฐกิจในประเทศไทยที่ผ่านมาในช่วงปี พ.ศ. 2541-2550 จากฐานข้อมูล ThaiLis และ TCI โดยผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลโดยใช้คำสำคัญคือ คำว่า "ความเป็นเมือง" พบว่ามีรายงานวิจัยในประเทศไทยที่อธิบายความเป็นเมืองในมิติด้านเศรษฐกิจของเมือง จำนวน 7 เล่ม สรุปได้ดังนี้ ดังนี้

จิตตินี จันทรจนา (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย" มีวัตถุประสงค์การศึกษา 2 ประการ กล่าวคือ 1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับภาวะความเป็นเมือง และ 2. เพื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า มีการนิยามเขตเมืองที่แตกต่างกัน ทำให้การคำนวณค่าระดับความเป็นเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ มีการนิยามเขตเมืองที่ครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น ก็จะครอบคลุมฐานประชากรเมืองมากขึ้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ระดับความเป็นเมืองของประเทศไทยจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนี้คือ ในปี 2523 เปลี่ยนแปลงจากร้อยละ 17 เป็นร้อยละ 23 และร้อยละ 26 ในปี 2533 จากร้อยละ 18 เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 27 และร้อยละ 29 ตามลำดับนิยามของเมือง และนอกจากนี้ยังพบว่า จังหวัดที่มีระดับความเป็นเมืองสูงที่สุด นอกจากกรุงเทพมหานครแล้ว ส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตปริมณฑล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่รอบ ๆ กรุงเทพมหานคร และได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ในขณะที่จังหวัดอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ที่มีระดับความเป็นเมืองต่ำที่สุด

สุบัน แสงสุลวิง (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพสังคมของเมืองบาเจียง เจริญสุขแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" มีวัตถุประสงค์การศึกษา 2 ประการกล่าวคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน และ 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้นำระดับเมืองและผู้นำหมู่บ้านเศรษฐกิจดี เศรษฐกิจปานกลาง และผู้นำหมู่บ้านเศรษฐกิจยากจนโดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจหมู่บ้าน พบว่า สภาพบริบทชุมชนของเมืองบาเจียงเจริญสุขเป็นเมืองเก่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสภาพเศรษฐกิจครัวเรือน พบว่า ประชาชนมีรายได้เฉลี่ย 13,676,390 กีบต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมร้อยละ 55.2 หากจำแนกตามเศรษฐกิจครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนเศรษฐกิจดี ครัวเรือนเศรษฐกิจปานกลาง และครัวเรือนเศรษฐกิจยากจนมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 30,638,800 กีบ 9,723,360 กีบ และ 2,918,930 กีบตามลำดับ ด้านผู้นำระดับเมืองและผู้นำระดับหมู่บ้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจหมู่บ้านในเมืองบาเจียงเจริญสุข โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

จักรชัย ลือประเสริฐสิทธิ์ (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย พ.ศ. 2503-2543" มีวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ประการ กล่าวคือ 1. ศึกษาระดับและแนวโน้มของภาวะความเป็นเมืองในประเทศไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2503-2543 2. ศึกษาองค์ประกอบของการเติบโตของประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย และ 3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะความเป็นเมืองกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทย พบว่า ระดับและแนวโน้มของภาวะความเป็นเมืองในประเทศไทยระหว่างปี 1960-2000 มีความแปรปรวนอย่างมากสืบเนื่องจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงประชากรในเขตเมืองกับประชากรในเขตชนบท ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงระดับและแนวโน้มภาวะความเป็นเมืองในกรุงเทพมหานคร หากมีการยกฐานะเขตชนบทเป็นเมือง

สัญญาลักษณ์ ยิ้มเฟื่อง (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี" เพื่อระบุสาเหตุที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีเปลี่ยนแปลงไป พบว่า การพัฒนาเมืองทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แต่งงานกับคนไทยและคนเชื้อสายอื่นมากขึ้น มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น ทุกครั้งที่มีการบังคับใช้กฎหมาย มีผู้ไปทำบุญที่วัดในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาบ่อยลง บุตรหลานจะเข้ารับการศึกษารวมทั้งการเรียนการสอนที่วัด เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจะเข้ารับ

การรักษาพยาบาลกับแพทย์แผนปัจจุบันที่อนามัยหรือโรงพยาบาล จะฟังวิทยุและดูโทรทัศน์ เมื่อต้องการพักผ่อนอยู่บ้าน หรือเดินทางไปพักผ่อนตามสถานที่ต่าง ๆ ภายนอกเกาะเกร็ดมากขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ มีบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ และบ้านที่สร้างด้วยคอนกรีตทั้งหลังปะปนอยู่บ้าง ใช้ไฟฟ้าแทนแสงสว่างจากตะเกียงน้ำมันก๊าด มีน้ำประปาอุปโภค บริโภค แทนน้ำจากแม่น้ำ และเกือบทั้งหมดจะพูดคุยกันด้วยภาษาไทย มีอาชีพรับราชการ พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมและรับจ้างทั่วไป แต่งกายตามสมัยนิยม ทั้งชายและหญิง พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต บางพิธีกรรมยังมิได้ปฏิบัติอยู่ บางพิธีกรรมเกือบสูญหายไปแล้ว ส่วนความเชื่อในเรื่องผีบ้าน ผีเรือน และผีประจำหมู่บ้าน แม้ยังเป็น ที่เชื่อถือของคนส่วนใหญ่ในชุมชนแต่ก็ไม่เข้มข้นเหมือนเช่นในอดีต

วันดี ธาดาเศรษฐ์ (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง "กระบวนการกลายเป็นเมืองกับความเป็น ชุมชนชนบท: กรณีศึกษา ชุมชนตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม" เพื่อศึกษา การก่อเกิดและความเป็นมาของชุมชนชนบท และระบุแนวทางการดำรงอยู่ การปรับตัวของ ชุมชนอันเนื่องมาจากอิทธิพลของเมืองและปัจจัยที่มีต่อการดำรงอยู่และปรับตัวของชุมชน พบว่า ชุมชนบางหลวงสันนิษฐานว่าอาจก่อเกิดในสมัยอุททองในอดีตชาวชุมชนดำรงชีวิตแบบ สังคมกสิกรรม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2499 เริ่มมีความเจริญแบบเมืองเข้ามา ทำให้ชุมชนมีการ ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพ การคมนาคม สื่อสาร การใช้ทรัพยากร การอพยพย้ายถิ่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และวัฒนธรรมประเพณี ความเจริญของเมืองที่เข้ามาในระยะ แรกทำให้ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญด้านการค้าขายและการเกษตร มีผู้อพยพเข้ามาจำนวนมาก แต่ในระยะต่อมาพัฒนาการด้านการคมนาคมขนส่งทางบกกลับ ชักนำไปให้คนหนุ่มสาวย้ายถิ่นออกจากชุมชนไปสู่เมืองใหญ่ที่เจริญกว่า ทำให้ชุมชนเหลือเพียง คนแก่และเด็ก แต่พวกเขายังคงให้ความสำคัญกับครอบครัวและวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคง สืบทอดกันมาในชุมชนด้วยการกลับบ้านในเทศกาลสำคัญ ๆ

กรองใจ ฉลาด (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง "พัฒนาการของเศรษฐกิจเมืองแกลง : การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง" เพื่อระบุการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจเมืองแกลง ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจการเมือง และหาปัจจัยหลักทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกที่มีผล ต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจเมืองแกลง พบว่า พัฒนาการเศรษฐกิจของเมืองแกลง สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ชั้น โดยเริ่มจากเศรษฐกิจเพื่อยังชีพภายใต้ระบบไพร่ในสมัย กรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพอยู่ภายใต้ การปกครองแบบระบบไพร่หรือประเพณีการปกครองแบบกินเมือง เศรษฐกิจเพื่อยังชีพควบคู่

กับพ่อขาย เศรษฐกิจแบบพ่อขายเริ่มเข้ามามีบทบาทในเมืองเกลงตั้งแต่การที่คนจีนเข้ามาติดต่อค้าขาย และตั้งหลักแหล่งบริเวณแม่น้ำประแส เศรษฐกิจเพื่อยังชีพควบคู่พ่อขายนั้น ในระยะแรกการปกครองยังอยู่ภายใต้ระบบไพร่เช่นเดิม ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปฏิรูปการปกครองขึ้นทำให้การปกครองแบบกินเมืองมาเป็นการปกครองท้องที่ โดยมีนายอำเภอ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแล

สุชาติพยัคฆ์ พฤตพันธ์ (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองพิจิตรระหว่าง พ.ศ. 2450-2476" เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองพิจิตรระหว่าง พ.ศ. 2450-2476 พบว่า สภาพเศรษฐกิจของเมืองพิจิตรในระยะก่อน พ.ศ. 2450 มีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ โดยผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อมีการสร้างรถไฟสายเหนือผ่านเมืองพิจิตร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ เพราะสามารถขนส่งสินค้าได้ตลอดปี ทำให้การค้าทางเรือที่เดิมเป็นเส้นทางการค้าหลักลดความสำคัญลง เนื่องจากรถไฟบรรทุกได้มากกว่าและสะดวกรวดเร็วกว่าจากการศึกษา

รายงานวิจัยทั้ง 7 เล่ม สะท้อนให้เห็นตัวแปรที่สำคัญในการเติบโตของเมืองด้านเศรษฐกิจ อาทิ การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพมาสู่การค้าติดต่อค้าขาย โดยมีการคมนาคมขนส่งเป็น ตัวแปรหลักสำคัญในการเติบโตของเมือง ประกอบกับโครงร่างแนวคิดการพัฒนาที่เน้นไปที่การเจริญเติบโต การเป็นเมือง "โตเดี่ยว (primate city)" ผลพวงของการพัฒนาทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ของคนเมืองใหญ่และเมืองเล็กกว้างออกไป นอกจากนี้ยังทำให้ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนเมืองใหญ่กับเมืองเล็กแตกต่างกันยิ่งขึ้นด้วย (ดวงจันทร์ อาภาวุธชุตม์ เจริญเมือง, 2545 : 31) เอกนคร หรือ เมืองโตเดี่ยว เป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเติบโตของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วแต่เพียงนครเดียวล้ำหน้านครอื่น ๆ ในประเทศไม่ว่าจะเป็นขนาดและความซับซ้อน นครใหญ่ในประเทศโลกที่สามที่มีลักษณะเอกนคร เช่น กรุงเทพมหานคร มะนิลา จาการ์ตา รูปแบบของกระบวนการเป็นเมืองเกินตัวมีลักษณะขัดแย้งกับระบบนครของประเทศ ที่กำหนดโดยกฎของการจัดลำดับตำแหน่งและขนาดของเมือง (rank size rule) ที่ถือกันว่าเป็นระบบที่เหมาะสมและสมดุล (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545 : 134)

กระบวนการเป็นเมือง ความเป็นเมือง และมิติการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีตัวแปรจากการคมนาคมขนส่งที่ดีขึ้น นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า "ความไม่เท่าเทียมกันเชิงพื้นที่" สำหรับนักเศรษฐศาสตร์การเมืองรูปแบบของการเจริญเติบโตของนครที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยอาณานิคม

มีผลสำคัญต่อความร่ำรวยและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัยต่อมา ตัวอย่างเช่น การโต้แย้งกันในการเมืองของอัฟริกาใต้ที่กระบวนการเป็นเมืองเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่สมัยอาณานิคมในอดีตโดยไม่มีการควบคุม มีผลทำให้เกิดเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาการส่งออกและการสนองตอบต่อความต้องการของผู้มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งมีผลทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเชิงพื้นที่ขยายตัวไปในสามทิศทาง คือ

ทิศทางแรก ความไม่สมดุลของโอกาสในชีวิตเพิ่มสูงขึ้นระหว่างเมืองและชนบทในระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยการเน้นการลงทุนสาธารณะที่มีอยู่จำกัดในเขตเมือง ผลที่ตามมา คือ สภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองดีขึ้นในขณะที่ชนบทถูกทอดทิ้ง

ทิศทางที่สอง รูปแบบของการลงทุนสาธารณะยังเน้นครใหญ่มากกว่ากระจายตามเมืองต่าง ๆ เพราะนครใหญ่ถือเป็นหน้าตาของประเทศ

ทิศทางที่สาม ภายในนครใหญ่ กระบวนการเป็นเมืองที่เป็นระบบตลาดมีผลทำให้เกิดความแตกต่างในความมั่งคั่งระหว่างมวลชน (masses) และปัญญาชนจำนวนน้อย (tiny elite) (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. 2545 : 126)

ซึ่งทิศทางทั้งสามข้างต้น สอดคล้องกับความเป็นเมืองและมิติเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เน้นไปที่การเจริญเติบโตเดียวกว่ากว่าการกระจายไปสู่ทุกภูมิภาค และมีปัญหาตามมาหลายประการ อาทิ ชุมชนแออัด และพัฒนาการของเศรษฐกิจนอกระบบ ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจต่อกระบวนการเป็นเมืองนั้น ประกอบ รีมดูลิต (2529. 14 : อ้างอิงจาก Pernia 1977) ได้ชี้ให้เห็นว่าบนเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดผลกระทบของกระบวนการเป็นเมือง 3 ประการคือ 1) มีผู้อ่านออกเขียนได้มากขึ้น เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองมากขึ้น 2) การสร้างงานและการผลิตสินค้าที่มีต่อผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองมากขึ้น 3) การเติบโตของประชากรในทิศทางที่ลดลงในชนบท รวมทั้งขาดการแสดงให้เห็นว่าในช่วงของการพัฒนานั้นก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ระหว่างภูมิภาค ระบบเศรษฐกิจที่ถูกกำหนดจากระบบทุนนิยมโลกทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของมูลค่าส่วนเกินและทรัพยากรธรรมชาติไปสู่ศูนย์กลางทุนนิยม ในขณะเดียวกันกลุ่มศูนย์กลางทุนนิยมก็ส่งการครอบงำต่าง ๆ เช่น ระบบเทคโนโลยี การเมือง การทหารมายังประเทศไทย ตัวอย่างเช่น ความเป็นเอกราชของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมา นโยบายการเน้นให้ความสำคัญของเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางได้ถูกนำมาใช้เช่นเดียวกับกรุงเทพมหานคร โดยหวังว่าเชียงใหม่จะเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญและลดการอพยพย้ายถิ่นของคนในภาคเหนือได้ และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 6 (2530-2534) เชียงใหม่ก็ได้รับการส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการบริการและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากนิคมอุตสาหกรรม สังคมเชียงใหม่ที่เรียบง่าย ถูกเติบโตทางเศรษฐกิจและเปลี่ยนแปลงจนทำให้สับสน ที่ดินจำนวนมากที่ใช้เพาะปลูกถูกขายให้ผู้ประกอบการนำไปก่อสร้างคอนโดมิเนียม ศูนย์การค้า โรงแรมขนาดใหญ่ สวนเกษตรและสนามกอล์ฟ (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์, 2539 : 6-7) และผลกระทบจากการเป็นเอกนครต่อวิถีความเป็นอยู่ของประชากร อาทิ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาอากาศเสีย ปัญหาสาธารณสุขการไม่เพียงพอต่อความต้องการ การใช้ที่ดินผิดประเภท ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาการขยายตัวของชุมชนแออัด ปัญหาราคาที่ดินแพงเกินความเป็นจริง เป็นต้น

ทิศทางการวางแผนและการจัดการเมืองให้น่าอยู่ในอนาคต

ทิศทางการวางแผนเมืองและการจัดการเมืองในอนาคต จึงเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากที่ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ให้เมืองมีความน่าอยู่ และจากการที่รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเรื่องเมืองน่าอยู่ โดยกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2542 พร้อมกันได้จัดทำร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาเมืองแห่งชาติ โดยกำหนดกรอบขั้นตอนการสร้างเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ไว้เพื่อให้หน่วยงานส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยร่างนี้ได้นิยามความหมายของเมืองน่าอยู่ว่าเป็น "ชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตเมืองและชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจดี มั่นคง และจิตวิญญาณที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน" ซึ่งคล้ายคลึงกับไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร (2538 : 1) ที่ได้ให้นิยามของเมืองน่าอยู่ ว่าหมายถึง เมืองที่มีการสร้างสรรค์ และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการขยายแหล่งทรัพยากรชุมชน โดยให้ประชาชนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : 9) ได้สรุปภาพรวมองค์ประกอบสำคัญของเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม ประกอบไปด้วย 1) ความน่าอยู่ มีความหมายครอบคลุมทั้งด้านการมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี สังคมเข้มแข็ง มีความสงบ สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีมีความสุข 2) การมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถช่วยเกื้อกูลในชุมชนให้เข้มแข็ง มีการสืบทอดรักษาและปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจน

พัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์กับการผลิตและชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การมีเศรษฐกิจรากฐานที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงชนบทและเมือง 4) การมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคม (Civil society) มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

การวางแผนและการจัดการเมืองจึงไม่ใช่แค่การปรับปรุงภูมิทัศน์เท่านั้นหากแต่เป็นการสร้างพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้และมีสิ่งอำนวยความสะดวกได้โดยผู้มีบทบาทสำคัญคือ นักวางแผนเมืองที่จะต้องทำความเข้าใจถึงการจัดการอย่างสมดุลระหว่างความเติบโตของเมืองกับการวางแผนการบริหารจัดการเมืองให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี และทำให้คุณภาพชีวิตของผู้อาศัยดีด้วยการบริโภคน้ำ อากาศ และสภาพแวดล้อมที่สะอาด มีพื้นที่สีเขียวและการอยู่ร่วมกันแบบฉันท์มิตรและเข้มแข็ง โดยการวางแผนเมืองและการจัดการเมืองที่ดี ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ 1) การวิเคราะห์จำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากร ลักษณะการประกอบอาชีพ สภาพพื้นที่และอาณาเขตที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง การคมนาคม เป็นต้น สำหรับการใช้สอยและการดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมตามลำดับความสำคัญ 2) การจัดสรรการใช้ที่ดินและพื้นที่สีเขียวให้เหมาะสมกับกิจกรรมและการรักษาสภาพแวดล้อม ในด้านการจัดการ ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันในการใช้สอยและดำเนินกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานของมนตรีกรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณฑลบุตร (2546 : 38-39) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่า มีลักษณะดังนี้ 1) สมาชิกของชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง 2) สมาชิกของชุมชนพร้อมจะร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน 3) มีกระบวนการของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน 4) สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน 5) สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน 6) มีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน 7) การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก

เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด 8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นอื่น ๆ รวมทั้งภาคราชการ เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และเมื่อการเติบโตของเมือง เป็นไปอย่างสมดุล และมีทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากร ที่มีคุณภาพย่อมนำไปสู่ความเข้มแข็งของเมืองและการมีเมืองน่าอยู่ เมืองสร้างสรรค์ต่อไป

สรุป

กระบวนการกลายเป็นเมือง เป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการดังที่ได้กล่าวในข้างต้น ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านบวกและลบ โดยเฉพาะ "ความไม่เท่าเทียมกันเชิงพื้นที่" นักวางแผนเมืองจึงต้องทำความเข้าใจถึงระบบนิเวศน์ของเมืองที่เปลี่ยนไป รวมถึงออกแบบ เมืองด้วยการจัดสรรพื้นที่ อาณาเขตให้มีความเหมาะสม ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม ความสะอาด และส่งเสริมในเรื่องของความผูกพันของคนในชุมชนด้วย เพราะการวางแผนเมืองไม่ใช่แค่การปรับปรุงภูมิทัศน์เท่านั้น หากแต่ต้องร้อยเรียงทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากรให้มีความเหนียวแน่นเพื่อให้เมืองมีการเติบโตแบบสมดุลและมีความยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กฤษ เพิ่มทันจิตต์. (2536). **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดเป็นเมือง**. กรุงเทพฯ : รีเอ ทีพี พับลิช ชิง.
- กรองใจ ฉลาด. (2549). **พัฒนาการของเศรษฐกิจเมืองแกลง : การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จักรชัย สือประเสริฐสิทธิ์. (2547). **ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย พ.ศ. 2503-2543**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตตินี จันทรวงษา. (2541). **ภาวะความเป็นเมืองของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร. (2538). **เมืองน่าอยู่ (Healthy Cities)**. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2545). **เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์. (2539). **เชียงใหม่ : เอกนครนครระดับภาค**. เชียงใหม่ : โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญนาค ดีกุล. (2546). **เมืองและสิ่งแวดล้อม**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประกอบ ริมดุสิต. (2529). **ผลกระทบของการพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาคที่มีต่อความเป็นเอกนครของกรุงเทพมหานคร : บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง**. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีชา คุณินทร์พันธุ์. (2545). **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา นคร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรเทพ ศรีธนาธร. (2553). **เอกสารประกอบการบรรยายบทบาทภาครัฐและเอกชนในการแก้ปัญหาเมืองและชุมชน**. ม.ป.ท.
- ภูชัย สัปพันธ์. (2538). **การศึกษาองค์ประกอบความเป็นเมืองน่าอยู่ : กรณีศึกษาผังเมืองยะลา (A Study on Factors of Livability A Case Study of Yala City Plan)**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณฑลบุตร. (2546). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันดี ธาดาเศวรี. (2548). **กระบวนการกลายเป็นเมืองกับความเป็นชุมชนชนบท : กรณีศึกษา ชุมชนตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- สัญญาลักษณ์ ยิ้มเฟื่อง. (2548). **การพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). **นโยบายการพัฒนาเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่และกระบวนการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สุชาติพิทย์ พฤตนิรันท์. (2549). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองพิจิตรระหว่าง พ.ศ. 2450-2476**. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุบัน แสงสุลิว. (2547). **การศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของเมืองบาเจียงเจลิญสุข แขวงจำปาสักสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- Daniel, P. and Hopkinson, M. (1990). **The Geography of Settlement**. Hong Kong : Oliver & Boyd.
- Hoyt, H. (1939). **The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in America Cities**. Washington, D.C : Federal Housing Administration.